

da se tamo nije smjelo govoriti u staro doba »kamo«. Kada bi tko tu riječ upotrebio, grdili bi ga: »Ne kamaj, zakamalo ti se!« Mjesto nje tražili su da se upotrebljava: kuda (Hrvatski jezik, 1938, br. 2—3).

Bez obzira na narodno praznovjerje, što smo ga spomenuli samo radi zanimljivosti, treba da razlikujemo priloge: gdje, kamo, kuda, ovdje, ovamo, ovuda i t. d. Treba da ih upotrebljavamo u onom značenju, kako to današnje naše gramatike i traže. Od tog razlikovanja ovisi i jezična jasnoća. Zašto da siromašimo jezik, kada nam upotreba svakog priloga označuje poseban smisao? Njihovim razlikovanjem naš se jezik samo obogaćuje.

Prema tome, naš je čitalac imao pravo, kada je upitni prilog »kamo?« upotrebio u pravom značenju: označujući time cilj kretanja. Sporna rečenica treba dakle da glasi: »Kamo ideš?«

Zlatko Vince

ŠTA NARUŠAVA LJEPOTU HRVATSKOG JEZIKA?

Ovim natpisom ne mislim nipošto unići u »s' tnice« i puristički kazivati sve manje i oveće rane, koje se i lako i često javljaju na osjetljivom organizmu jezika; oko toga su i radili i rade mnogi liječnici — sretno i manje sretno, pa i nesretno. Htio bih upozoriti samo na one bolesti, koje prijete životnim organima; pri tom se ne smije zaboraviti, da kakav naoko malen uzročnik može zaleći goleme pogibelji — kao zatrovana muha ili malaričan komarac.

Poticaj na ovo razlaganje bio je jedan člancić u »Pedagoškom radu«, br. 2., 1954.

1. *Akcentat*. Možda bi se moglo proći kraj njega, da ga nije napisao jedan »čuvar« jezika, čije se riječi ne čitaju bez posljedica. Tu on u govoru o štokavskom akcentu piše ovako:

»Ne mislim, da je potrebno srednjoškolce uvoditi u labirint klasične, Daničićeve akcentuacije. To ne možemo, jer je preteško, a i ne ćemo, jer nije potrebno. Gotovo bih se usudio reći, da Daničićeve akcentuacije u praksi i nema, i da se ni u jednom kraju ne govori onako, kako je zabilježeno u »Srpskim akcentima«... Dobra je misao, da se klasični akcentat ostavi tragedijama i u epskoj poeziji, jer on jeziku daje nešto

neobično, svečano... Akcentat nije lijep sam po sebi... Naš akcentat razvijao se dosada slobodno, jer se nije bilježio, pa se moglo vršiti korisno izjednačivanje. U novije vrijeme prilike su se promijenile. U težnji, da se u to područje unese red, pretjeruje se... Tko će osporiti ljepotu francuskoga jezika, a zar on ima komplicirane akcente, zar su mu ljepota u zatvorenom ili otvorenom »a?«

Ovoga pisac nije mogao napisati u normalni gramatika, nego u času razdražena profesorskoga neuspjeha! Odatle i toliko logičkih skokova u njegovu dokazivanju.

Znam, u kakvim prilikama i u kakvu elementu rade ovdašnji učitelji, pa ne bih toliko prigovorio, da se je to samo »rekl«; ali to se je i napisalo, i to u pedagoškom listu i »opravdalo« dokazima, na koje treba upitati:

Kada će budući »tragedi« i »epici« naučiti taj potrebiti akcentat? Moraju li svi na filozofski fakultet, da nadoknade srednjoškolsku zaostalost?

Ako francuskom jeziku njegova akcentatska jednoličnost ne daje njegove ljepote, zar u hrvatskom jeziku ono »neobično i svečano« ne spada u kategoriju lijepa? Ja velim protivno: da je sva ljepota jezika u akcentu, francuski bi jezik bio prost, jednoličan; njegov akcentat nije lijep — kao što melodija bez promjena glasa nije melodija. Francuski jezik ima drugih ljepota, a tih on ne baca kao »nepotrebne«, nego ih čuva i time prigovara svakomu, tko ne umije čuvati svojih.

Akcentat se nije razvijao »slobodno«, nego pod nadzorom narodnoga genija u svakom kraju, a tomu geniju moraju gramatičari služiti, a ne gospodariti! Tko misli, da pokraj naroda može načiniti kakav umjetni jezik, može samo dignuti zbrku, a narod kao narod proći će pokraj njegovih nauka kao pokraj tuđinca.

Golema je pogreška kazati, da se nigdje onako ne govori, kako je pisao Daničić. Daničić nije načinio akcenta, već ga je izvadio iz narodnoga jezika, kojim i danas govori najveći dio našega jezičnoga područja. Pri tome nijesu nikakva smetnja ostaci starijega naglaska u očuvanim krajevima Bosne, jer je ona potpuno složna upravo u onome, što je piščevim učenicima najteže — u skakanju akcenta. A i to, što pisac

zove »preteško«, nije tako teško, ako se uzmu pomagala, na koja se dosada nije mislilo; imadnem li zgode, ja ću ih iznijeti.

Kad je u svoje doba A. Brlić čitao slične misli o akcentima, napisao je u »Pismima« na str. 163. riječi:

»Kod tebe je pako alles durcheinander — ja vidim, da slab pojam imaš o izgovoru i nad-slovčenju ričih, želim dakle, da u napredak malo bolje paziš ili sve akcente na vraga baciš.« — Do toga smo došli.

2. *Određeni i neodređeni pridjev.* Opet jedan ugledan pisac gramatika, svojim ugledom kadšto vodi na stramputicu, i to Maretić u svojoj »Gramatici i stilistici«. Na jednom mjestu umjesto da prigovori rugobi govora, kakav šire ne vješti i zavedeni ljudi po trgovinama, kasarnama, konviktima, on im pomaže upozorom, kako je već tobože uzdrmana razlika između određenog i neodređenog pridjeva. Niti je to istina, osim možda u njegovu kraju, niti se smije u dobru govoru pustiti s viđa lijepa razlika između ta dva oblika; nju romanski i germanski jezici kao svoje blago čuvaju i u supstantivu, pa je mi moramo braniti ondje, gdje je imamo — u svom pridjevu.

Prilično odgovara riječi švedskoga slavite Škölda, koji je Maretića nazvao »vorcilig«, kad Maretić za svoju tvrdnju navodi i primjer, koji tobože ne pazi na te razlike; Maretićev primjer u Gramatici dokazuje upravo protivno od onoga, što on tvrdi, jer se naš gramatičar nije sjetio, da adjektiv u imenu, u nazivu, mora imati određeni oblik: ako na pr. riječ »terasa« prevedem izrazom »visoki zaravanak«, onda ne smijem kazati »visok zaravanak«...

3. *Zamjena određenog i neodređenog oblika* druga je pogreška, koja sve više uzima maha u novinama, knjizi i govoru.

Određeni oblik ima svoje duge nastavke u svim padežima, neodređenomu pripadaju samo kratki nastavci. Stoga je kriva deklinacija: Petrov-Petrovoga, mjesto Petrova; kriv novinski sastavak: U njegovom (Krlježinom) pismu... mjesto: U njegovu, Krlježinu pismu...

4. Koliko već pisaca ne zna, da se imenice ne čine od određenog oblika pridjeva, nego od neodređenog! Krivo je reći: Sjedili smo na *suhom*, na *zelenom*, nego treba kazati: na *suhu*,

zelenu — osim ako nadodaš imenicu, pa pridjev ostane pridjev. Toga bi se pravila mogli sjetiti, kad izgovore od adjektiva načinjene imenice, na pr. »zlo, dobro...«, koje i u nominativu imaju kratke nastavke, a pogotovu jasno u ostalim padežima »dobra, zla«, mjesto »dobroga, zloga«.

5. *Partitivni genitiv.* I on je, osobito romanskim jezicima, dika, u koju nitko ne smije taknuti, ako hoće, da ga ne nazovu tudincem u jeziku.

Imamo ga i mi i razumijemo, zašto jedamput molimo kruh, a drugi put kruha. U taj se osjećaj još ne dira, ali sve više po primjeru drugog dijalekta bježe od genitiva iza negativnih glagola. Sasvim drugo je reći: popij (to) vino, popij (nešto) vina, ne pij *vina* (mjesto: ne pij vino). Ako svi ne vide osjetljive razlike, kojoj je uzrok negacija, narod, koji je stvarao jezik, to je osjetio!

6. Ne znam, što bih rekao, kad čitam pisca, koji ne zna akuzativa muških imenica neživih stvari, pa piše: Nož, *kojega* si nosio (namjesto: koji si...)

7. *Aorist.* Najljepši, najživlji, najupotrebljiviji glagolski oblik! To se razumije, onomu, tko mu poznaje dušu. A to nije lak posao; stoga nije zamjeriti piscu, koji toga ne zna, ako mu se uklonja dakako na štetu svomu jeziku; ali treba dobro pripaziti, gdje se on smije uzeti mjesto drugih, sporijih oblika.

Čuo sam od ljudi, koji se u njemu ne mogu snaći, kako bi ga trebalo sasvim ukloniti! To bi bio pokušaj izvaditi štokavcu dušu i srce, pa bi dakako obrana bila primjerena...

8. *Tvorba riječi.* Stvarati nove, dobre, jeziku pristale riječi nije nijednom jeziku lak posao, pa se dolazi do nagrada, ako se radi naglo i ne vještom rukom. Ali je gdje kojim jezicima lako stvarati nove izraze, koji imaju u sebi dva i tri pojma zajedno.

Hrvatski je jezik u jednu ruku sretan, što ima preko tri stotine svršetakā za riječi s velikim obiljem znamenovanja, ali je upravo to obilje zbornik, u kojem se čovjek mučno snalazi, a slab poznavatelj jezika sasvim se izgubi.

I to je s jedne strane savršenstvo jezika, što nastoji u jednovitoj riječi iskazati više pojmova; ali upravo radi toga teško stvara nove izraze,

dok ih jezici sastavljači lako stvore od dvije, pa i tri riječi zajedno.

Mjesto da tu mučnu stvar prepuste ljudima pravoga duha, počeli su se osobito u najnovije doba povoditi za tuđim jezicima i stvarati nepodnošljive nagrde, na pr. »bocapromet«, »trgo-prodaja«, »mesopromet«, »mlinoservis«... s više besmislenosti u svakoj riječi, nego imađe slogova. To bi bile riječi za sastavljene pojmove.

9. *Apozicija.* Išla neki dan zagrebačkom ulicom mama s curicom. U taj čas pojurio iznad krovova brz aeroplan. Dijete naučilo ime »mlažnjak«, pa će mami: »Mlažnjak!« — »Ne!« upućuje mama, »to je prosto; kaže se na mlazni pogon!«

Dijete je bolje pogodilo, jer jezik ne voli ni adjektive, a još manje adverbije, a voli apoziciju, pa nju često stavlja kao jedinu riječ: vol

orač (ne: orači ili za oranje!), (plug) krilaš, (čovjek) junak, (žaba) kornjača, (vino) rumenika.

10. Počeo sam s akcentom, pa ću i svršiti!

Nepoznavanje pravoga akcenta i kvantitete slogova jest razlog, zašto i u crkvenim i u profanim skladbama imamo nepodnošljivih podmetanja riječi pod glazbene note, nemogućih duljina i kratkoća. To bi se dalo dokazati čitavim sveskom primjera iz najpoznatijih djela, često svečanih i na pozorištu čitavu narodu. A upravo glazba i pjesma, ako nije u redu, hara kao neprijatelj među slušačima, u zlu utvrđuje nevješte, a od dobra odučava one, koji su znali, što je pravo. — Usudio bih se ovdje reći, da je za jezik šteta u ritmu sastavljati pjesme, ako pjesnik nije vješt akcentu i duljini: još je veća šteta skladati u kajde ne upitavši vješta i nezaražena štokavca, da se ne bi udarilo strampaticom.

Ante Buljan

O S V R T I

NEKE NAGRDE U ŠTAMPI I NATPISIMA

Nevjerojatno kvarenje našeg jezika u dnevnoj štampi čini, da je izlaženje časopisa *Jezik* postalo sve potrebnije, to više, što razne nakarade iz štampe prelaze i u svagdanji govor i u natpise, koji se vide po ulicama. Nisam stručnjak jezikoslovac, ali mislim, da bi bilo korisno, kad bi se u listu *Jezik* napisalo nekoliko riječi o pogrešnoj uporabi slijedećih riječi:

Usluga. U našoj štampi stalno se sada govori o »obrtničkim uslugama«, o »ugostiteljskim uslugama« i t. d., a neki dan vidio sam i na limarskoj radionici natpis, da se tu »daju limarske usluge«. Što je usluga? Po mome mnijenju usluga je ono, što netko čini iz uslužnosti, njemački: Gefälligkeit, Liebesdienst, francuski: par complaisance, engleski: favour, kind service. Značaj je usluge, da se ona čini besplatno. No kad naručuje tko odijelo kod krojača ili cipele kod postolara, tad se ne radi o usluzi, nego o »pogodbi radnje za plaću«, kako je to nazivao građanski zakonik. Trebalo bi dakle s nadležnog mjesta, t. j. u *Jeziku*, uputiti u nezgrapnost pogrešne upotrebe riječi usluga.

Provala. Ne samo u dnevnoj štampi, nego već i u beletristici sve se više nalazi riječ »provala« u smislu »izdaja« ili »propast«. Govori se o tome, kako je neka ilegalna organizacija bila »provaljena«, t. j. izdana, kako se netko »provalio« i t. d. Provala hrvatski znači nasilno ulazjenje u zatvoreni prostor, a može se provaliti i pod pod nekim, ali se nipošto ne može provaliti neka organizacija. Nemam pri ruci našeg većeg rječnika, no držim, da je smisao riječi »provala«, kako sam gore naveo.

Tu se može lako naći podrijetlo ove konfuzije, jer se radi o ruskoj riječi »provalit'sja, provaljat« = propasti, oboriti, pa dakle neka organizacija može propasti. I tu bi bilo vrijeme, da se ovo u javnosti istakne.

Popravci. Manje je vežno, ali smeta, kad se u vrlo mnogim radionicama nalazi natpis: »Primaju se popravci.« Očito je, da se ne mogu primati »popravci«, nego roba na popravak. Takvo »primanje popravaka« nalazi se i u oglasim² u dnevnim listovima.

Daleko bi vodilo, kad bih htio navoditi sve takve nezgrapnosti, koje iznosi dnevna štampa. Njima se sistematski kviri naš lijepi jezik. Zato